

Den canadiske vikingeboplads

L'ANSE AUX MEADOWS | 1961 *To sagaer fortæller, hvordan vikinger sejlede vestover og byggede huse i et land, de kaldte Vinland. De detaljerede sagaer er ikke helt ens, og de blev først skrevet ned nogle hundrede år efter, at begivenhederne skulle have fundet sted. Vikingerne var ganske vist kendt for lange sejlads og lyst til at opdage nyt land, men var der i virkeligheden tale om sømandsskrøner? Eller satte vikingerne virkelig deres fod på det amerikanske kontinent 500 år før Columbus? I 1900-tallet jagtede man det endelige bevis på vikingernes tilstedeværelse i Amerika. Nu skulle de dristige opdagere selv opdages.*

Jagten på vikingernes Vinland har en lang historie. I 1837 fremlagde stifteren af Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab C.C. Rafn (1795-1864) det første bud på, hvor landene vest for Island og Grønland – sagaernes Vinland, Helleland og Markland – skulle placeres. Siden er der fremsat mindst 16 forskellige teorier.

Nordboernes rejser og bosættelse i Amerika er først og fremmest beskrevet i to sagaer: *Grænlandinga Saga* (Grønlandernes Saga) og *Erik den Rødes Saga*. Faktisk nævnes landet langt mod vest flere steder i middelalderens kilder – fx i den tyske biskop Adam af Bremens skrifter. Adam af Bremen (c. 1040-1081) hentede sine oplysninger hos nordboerne, ikke mindst hos den danske konge Svend Estridsen (konge 1047-1074), som han interviewede:

Han fortalte også, at mange i denne del af Oceanet har opdaget en ø, som kaldes Vinland, fordi der på den findes vildtvoksende vinstokke, som bærer den bedste vin. At der også på øen findes en overflod af korn, som er selvsået, er noget, jeg har fra pålidelige Daners beretninger og ikke fra fantastiske fortællinger.

Ifølge *Grønlandernes Saga* blev Vinland opdaget omkring 985 af islændingen Bjarni Herjólfsson under en rejse fra Island til Grønland. Fem år senere udforskede Erik den Rødes søn, Leif den Lykkelige (c. 970-1020) Vinland, hvor han opførte nogle huse, Leifs boder, og fandt druer og tømmer, som han bragte med sig tilbage til Grønland. Leifs

Vikingernes bebyggelse på L'Anse aux Meadows er blevet rekonstrueret på stedet. Fundene er uomtvisteligt fra en nordboebyggelse, men om de ligefrem er resterne fra sagaernes "Leifs boder", er omdiskuteret.

søskende – Thorvald, Thorsten og halvsøsteren Freydis – samt svigerinden Gudrid og hendes mand Thorfinn Karlsevne fortsatte udforskningen af Vinland. I *Erik den Rødes Saga* er ekspeditionerne kogt ned til en enkelt, der blev ledet af Gudrid og Thorfinn. Men er opdagelsesdelen forenklet i denne saga, er oplysningerne om bosættelserne og topografien fyldigere. Der fortælles om to bebyggelser, en i syd kaldet Hop og en i nord ved Strømfjord, der fungerede som base, hvorfra der om sommeren udgik ekspeditioner i alle retninger. Hop var kun en sommerbebyggelse. I sagaen beskrives Strømfjord nærmest som paradys. Her var overflod af vildt, man kunne jage, gode græsgange og mange øer med vilde fugle og reder med æg. Havet var rigt på fisk.

Sagaerne fortæller i virkeligheden om tre "lande", nemlig Helleland, Markland og Vinland. Men det var Vinland, vikingerne følte sig tiltrukket af, for her kunne man få tømmer og mad. Det var altså nok ikke med tanke på egentlig kolonisation, vikingerne rejste til Amerika, men mere for at hente ressourcer. Ekspeditionerne fandt formentlig sted i årene lige efter år 1000, og ingen af dem varede længere end tre år. I sidste ende opgav man helt Vinlandsrejserne.

Den finske professor i geografi Väinö Tanner (1881-1966), der også var politiker og endog regeringsleder i årene 1926-1927, rejste også med sagaerne i hånden til Canadas østkyst for at genfinde nordboerne. I årene 1937 og 1939 deltog han i ekspeditioner til Labrador og Newfoundland, inden han i 1941 præsenterede sine observationer: Hel-

Ieland måtte være den sydøstlige del af Baffin Island, Markland måtte være Labradors østkyst, og Vinland den nordlige del af Newfoundland.

I 1956 fulgte arkæologen Jørgen Meldgaard (1927-2007) i Tanners fodspor og rejste langs Labradors kyster til det nordligste af Newfoundland. Meldgaard, der var museumsinspektør på Nationalmuseet, havde stor erfaring fra udgravninger og rekognosceringer i Grønland og Canada. Rejsen fik ham til at konkludere, at det mest oplagte sted at søge vikingernes huse ville være det nordligste af Newfoundland – enten området omkring munden af Bartlett River eller omkring Sacred Bay. Han havde håbet at vende tilbage og udgrave, men det skete aldrig. I stedet blev han optaget af undersøgelser af fangstpladser langs Canadas østkyst.

Det blev det norske ægtepar Helge Ingstad (1899-2001) og Anne Stine Ingstad (1918-1997), der i 1961 satte spaden i jorden på Newfoundlands nordspids. Her havde en lokal året forinden vist juristen og forfatteren Helge Ingstad en gruppe ruiner. Ruinerne sås som små forhøjninger på den flade strandeng ved et sted, der kaldtes L'Anse aux Meadows. Konturerne af forhøjningerne talte deres tydelige sprog: Det kunne være nordbohuse! Opdagelsen blev begyndelsen til otte gravesæsoner under arkæolog Anne Stine Ingstads ledelse.

Anne Stine Ingstads første prøvegravninger viste ikke med sikkerhed, at det virkelig var nordboruiner. Men fundet af en jernnagle og en primitiv tranlampe – sammen med

de tørvebyggede vægge – var imidlertid nok til, at Helge Ingstad turde fortælle det vidt og bredt: Vinland var fundet!

I Danmark blev nyheden om sensationen modtaget med blandede følelser, og den første reaktion var en kritik af Nationalmuseet, der jo forestod den arkæologiske forskningsindsats for det norrøne Grønland. Hvorfor var det ikke danske arkæologer, der havde gjort fundet? Kritikken efterfulgtes af beskyldninger mod Helge Ingstad om, at han skrupelløst havde udnyttet Meldgaard, der åbent havde fortalt ham om sine teorier og rejser på Newfoundland. Meldgaard selv var afdæmpet, og direkte adspurgt svarede han, at han aldrig havde set ruinerne ved L'Anse aux Meadows. Blot havde han peget på et område af 10-20 kilometers størrelse, hvor man muligvis kunne finde nordboruiner. Meldgaard ønskede derimod Ingstad tillykke med fundet og deltog ikke i yderligere diskussioner.

Modsat Meldgaard havde aviserne intet ønske om at lade sagen falde til ro. Der rejste sig en sand mediekrig mellem norske og danske medier. En del af forklaringen på den ophedede debat skal nok søges i begivenheder nogle årtier før udgravningerne. Der var i Norge stor utilfredshed med, at Danmark i 1921 havde erklæret et handelsmonopol for hele Grønland. Nordmændene følte sig berettiget til dele af Østgrønland, og i 1931 besatte norske fiskere og fangere en del af Østgrønland: "Erik den Rødes land". Den internationale domstol afsagde i 1933 dom i striden, hvor alle norske krav blev afvist, og danskerne omdøbte "Erik den Rødes land" til "Christian den X's Land". De norske besættere måtte forlade Grønland sammen med den sysselmand, en administrativ embedsmand med politimæssige beføjelser, som var blevet indsat med den norske regerings lukne accept: Helge Ingstad. Mange nordmænd blev forbitrede over dommen, ikke mindst fordi man følte, at Norge gennem de norske vikingers rejser havde en historisk adkomst til Grønland og de nordatlantiske øer. Danmark havde også "sat sig" på en stor del af den norrøne forskning, så det ville være en lille triumf, hvis vikingernes bosættelse i Amerika blev fundet af en nordmand.

Ægteparrets fundsted lå nordligst på Newfoundland. Ruinerne lå synlige på overfladen på strandengene før udgravningerne. Anlægget havde bestået af tre bygningskomplekser, der hver især bestod af en større hal og en hytte. Med en vis afstand til bygningerne var der endnu et kompleks, der bestod af en kulfyret ovn og en smedje. Beboelseshusene var bygget af massive tørvevægge, og de var formentlig tænkt som helårshuse – ikke bare til sæsonbrug. Ved hjælp af adskillige kulstof 14-analyser kunne deres alder bestemmes. De stammede fra begyndelsen af 1000-tallet. Blandt de få løsfund var en slibesten, jernslagge og en ringnål.

Beliggenheden, bygningerne og alder stemte forbløffende godt overens med sagaernes beskrivelser af Strømfjord og i et vist omfang også Leifs boder. De enkelte bygningsdele kunne genkendes fra de grønlandske gårde. På et punkt adskiller bebyggelsen ved L'Anse aux Meadows sig dog fra andre kendte i Nordatlanten: fraværet af stalde. Hvis man havde kvæghold ved L'Anse aux Meadows, gik dyrene ude hele tiden. En gravplads eller en kirkegård blev heller ikke fundet. Sammenholdt med at udgraverne kun fandt sparsom-

Nordboernes møde med Amerikas oprindelige befolkning fremstillet i America's Story for America's Children af M.L. Pratt (1900). I USA fejres Columbus dog stadig som Amerikas opdager.

me møddingslag, pegede fundene på, at stedet kun havde været beboet i kort tid.

Det er ikke sikkert, at bebyggelsen, som Anne Stine Ingstad udgravede, er sagaernes Leifs boder eller en anden bebyggelse fra sagaerne. Men husene ved L'Anse aux Meadows kunne rumme op imod 50-60 mennesker, hvilket formentlig var en ret stor andel af dem, som tog turen over havet til Amerika. Derfor er det temmelig sandsynligt, at L'Anse aux Meadows er en af sagaernes lokaliteter.

L'Anse aux Meadows er stadig den eneste påviste bebyggelse fra vikingernes tid i Amerika. Både før og efter udgravningen er der fundet norrøne oldsager forskellige steder i Canada og USA, men der er tale om løsfund. En del fangstgruber til vildt og

Omkring 12 millioner amerikanere er af skandinavisk herkomst. De gik nu ikke i land som vikinger, men kom med immigrationsbølgerne i det 18. og 19. århundrede. Alligevel hænger den romantiske forestilling om vikingerne ved. Her et vægmaleri i Minnesota.

flere fund af jernslagge synes at stamme fra nordboernes hånd, men indtil videre står L'Anse aux Meadows alene.

I dag ville vi nok sige, at hverken Leif den Lykkelige eller Christoffer Columbus (1451-1506) opdagede Amerika. Der levede jo mennesker i forvejen. På samme måde kan man heller ikke sige, at Helge Ingstad fandt ruinerne på L'Anse aux Meadows. De var allerede kendt af de lokale, og det var jo også en af dem, der en sommerdag i 1960 viste ruinerne til Ingstad.

Den europæiske opdagelse af Amerika er på flere måder kvindernes historie. Sagaerne fortæller om Gudrid, der overlevede flere mænd og fødte sønnen Snorre, der var den første europæer født i Amerika. Senere bosatte Gudrid sig i Island, inden hun rejste til det hellige land. Også sagabeskrivelsen af Freydis tyder på, at hun var en usædvanlig kvinde. Hun var selv initiativtager og ekspeditionsleder, men stridbar, og hun veg ikke tilbage for at tage våben i hånd og dræbe. Set fra denne synsvinkel er det kun rimeligt, at det var en kvindelig arkæolog, Anne Stine Ingstad, der fremgravede de første håndgribelige beviser på nordboernes tilstedeværelse i Amerika og dermed det første bevis på sagaernes troværdighed.

I dag besøges L'Anse aux Meadows årligt af omkring 30.000 turister. Ved siden af ruinerne har man bygget huse, der er frie rekonstruktioner ud fra de arkæologiske fund. Stedet blev i 1978 optaget på UNESCO's verdensarvsliste.

Peter Pentz

Se også | 18. Oseberg | 47. Kennewick | 50. Teouma |